

Budmerická bitka

Bitka pri Budmericiach, ktorá sa odohrala 11. augusta pred 310 rokmi patrí medzi významné vojenské stretnutia z obdobia povstania Františka II. Rákociho. Priamo v obci a v jej bezprostrednom okolí sa zrazili početné vojenské sily - kurucká povstalecká armáda pod vedením samotného Františka II. Rákociho a cisársky zbor, ktorému velil generál francúzskeho pôvodu markíz Ľudovít de Heberville.

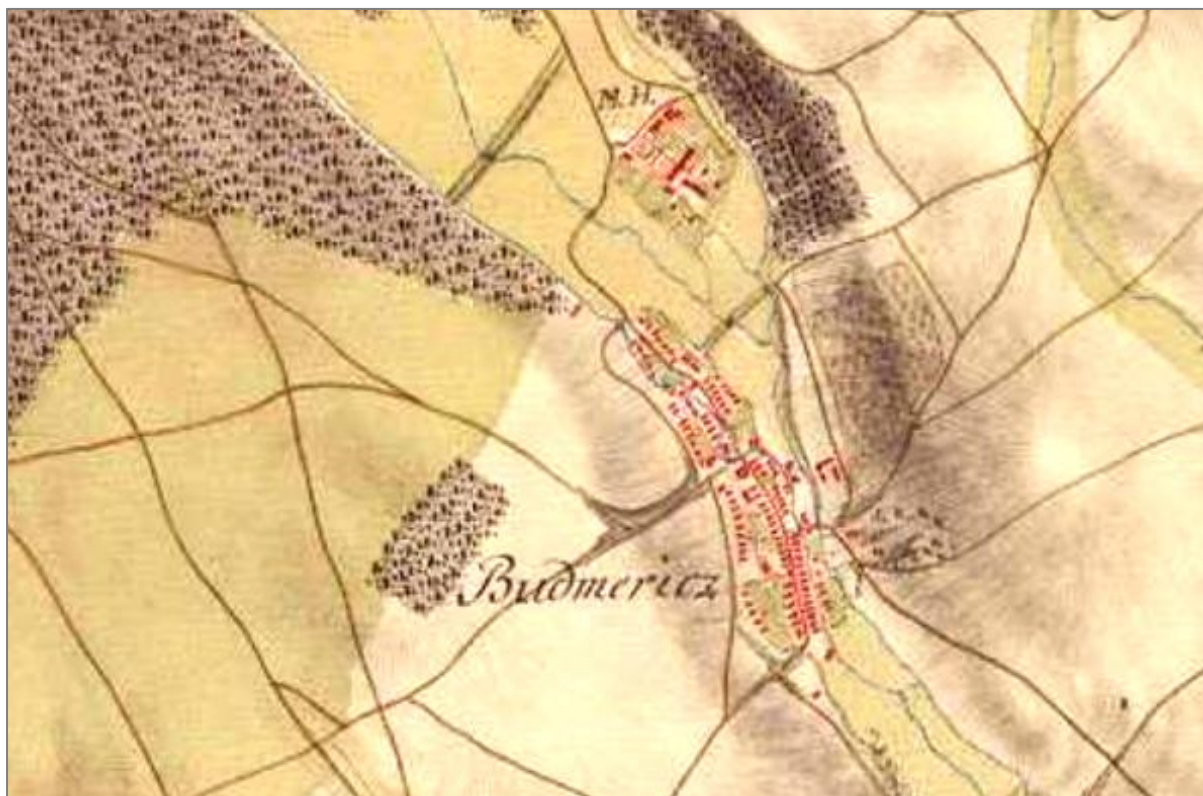
Povstanie Františka II. Rákociho (1703-1711) bolo najvýznamnejším protihabsburským odbojom. Zachvátilo takmer celé Uhorsko, trvalo bezmála osem rokov a vyžiadalo si aj najviac obetí. Povstanie pripravila skupina uhorských magnátov nachádzajúcich sa v poľskom exile, kam ušli v dôsledku odhalenia ich sprisahania proti cisárovi Leopoldovi ešte v roku 1701. Na čele skupiny bol dedičný šarišský župan a potomok slávneho rodu František II. Rákoci (1676-1735). Významným Rákociho pomocníkom bol rodák z hradu Tematín, pán v Brunovciach na Považí a užhorodský župan Mikuláš Berčáni (1663-1735). Za peniaze francúzskeho kráľa a s podporou niekoľkých poľských šľachticov si najali asi päťsto žoldnierov a kozákov a v júni 1703 vtrhli do severovýchodných častí krajiny. Obyvateľstvo nespokojné s habsburskou vládou ich vívalo ako osloboditeľov a tak rady povstalcov, ktorým sa hovorilo kuruci, rástli. V tom čase cisár Leopold I. viedol vojnu s francúzskym kráľom Ľudovítom XIV. takže Viedeň nemala dostatok síl na potlačenie mohutnejšieho povstania. Na jeseň 1703 povstalci kontrolovali prevažnú časť územia Slovenska, v decembri im otvorila brány aj Trnava, prekročili Malé Karpaty a vpadli do Rakúska. V nasledujúcom roku dobyli väčšinu pevností a miest s výnimkou Bratislavy, Trenčína, Leopoldova a Komárna. Posádky verné cisárovi sa držali aj na hradoch Pajštún a Červený Kameň, keďže ich majitelia Mikuláš a Ján Pálfi sa k povstaniu nepridali a v nasledujúcom období preukázali Habsburgovcom veľké služby. Napriek snahe kurucov dobyť Trenčín aj Leopoldov obe opevnenia odolávali, no okolité územie ovládali kuruci a tak na dolnom Považí a na rovinách pod Malými Karpatmi neustále dochádzalo k šarvátkam aj veľkým bitkám. 27. mája 1704 početné kurucké vojsko napadlo cisárske oddiely pri Smoleniciach. Nasledovala krvavá nočná bitka v údoliach Malých Karpát, počas ktorej bola väčšina cisárskych zmasakrovaná alebo zajatá. Bitka pri Smoleniciach bola najväčším kuruckým víťazstvom v celej kampani. Karta sa obrátila po Vianociach 1704, keď generál Heister pri Trnave porazil hlavné povstalecké sily vedené Rákocim a Berčánim a prebojoval sa až k Leopoldovu. Víťazstvo cisárskych pri Trnave však ešte nič neznamenalo, obyvateľstvo zatiaľ podporovalo kurucov, ktorí mali aj početnú prevahu. 5. mája 1705 zomrel cisár Leopold. Následník trónu Jozef I. bol

ochotný pristúpiť na mierové riešenie konfliktu, čo privítali aj niektorí vplyvní náčelníci povstania a navonok aj František II. Rákoci. Na september zvolal celokrajinský snem, kde sa mali vyjasniť mierové požiadavky povstalcov. Vojsko však pokračovalo aj počas leta 1705. V júli nastala kritická situácia v pevnosti Leopoldov, ktorú neustále kuruci blokovali. Zásoby dochádzali. Začiatkom augusta vyrazila veľká kolóna cisárskeho vojska vedená generálom Hebervilom od Komárna s proviantom a muníciou k Leopoldovu. Po dodaní zásob sa Heberville chcel vrátiť tou istou cestou popri Váhu ku Komárnu, no medzičasom Rákoci a hlavný veliteľ povstaleckého vojska Berčeni zhromaždili v okolí Serede početné sily, aby mu znemožnili návrat. Heberville sa teda vydal smerom k Trnave a 10. augusta táboril pod hradbami mesta. V ranných hodinách druhého dňa tiahol na Cífer s úmyslom dôjsť k Bratislave. Cífer medzičasom obsadili kuruci a cisárskeho generála chceli prinútiť k bitke na rovine. Pre početnú prevahu protivníka to Hebervilovi nevyhovovalo. Preto od Trnavy tiahol k Budmericiam, no Rákoci dostal správy o pohybe nepriateľa a s hlavnými silami sa pohol cez Jablonec (Halmeš) k Budmericiam. Na východ od obce pri Jezernického (terajšom Silnickom) mlyne prekročil Gidru a zaujal pahorky južne od Budmeríc, aby protivníkovi znemožnil ďalší postup. Svoje početné oddiely rozťahal do šíku, ktorého ľavé krídlo sa opieralo o Lintavský (v súčasnosti Lindavský) les. Velenie ľavého krídla zveril Esterházymu, pravé Mikulášovi Berčenimu. Svoje veliteľské stanovište zriadil v strede zostavy, kde sústredil aj delostrelectvo. Bol si istý, že nepriateľa má v pasci. Jednu pešiu brigádu poslal ďalej na sever, aby cisárskym znemožnila postup na Pezinok. Heberville vedel o nástupe kuruckých zborov a tak sa stočil smerom na Štefanovú, ale oddiely viedol plytkým údolím severne od Budmeríc, takže protivníci nepoznali presne akým vojskom disponuje. Na svahy nad Budmericami smerom od Ružindola poslal jazdecké oddiely, aby pozorovali pohyby kurucov. Severné stráne priamo nad obcou boli zväčša porastené vinohradmi a ovocnými stromami. No ďalej na severozápad až ku Štefanovej sa tiahol borový les. Aj pravý breh Gidry v blízkosti Štefanovej pokrýval les, takže kuruci nemali prehľad, čo sa v tomto smere deje. Krátko popoludní sa cisárske vojsko utáborilo medzi Štefanovou a Častou. Heberville mal na výber pokračovať cez Doľany a malokarpatské doliny na Záhorie alebo sa pokúsiť cez Častú a Dubovú preniknúť k Pezinku a Bratislave. Tiahnuť v dlhej kolóne by bolo za daných okolností riskantné. Iniciatívy sa chopil skúsený bojovník podmaršal Ján Pálfi, od roku 1704 už vo funkcii chorvátskeho bána. Ako rodák z Červeného Kameňa výborne poznal tunajší terén a vedel odhadnúť slabiny protivníka. Už predtým prikázal hradnej posádke, aby sa s mobilným delostrelectvom pripojila k Hebervilovmu zboru. Výhodou cisárskych bolo, že obyvatelia Budmeríc, Vištuka a okolitých obcí boli Pálfiho poddanými zaviazaní mu prísahou vernosti. Títo poskytli niekoľko dôležitých

informácii o kurucoch, ktorí v priebehu pochodu bezohľadne zbierali snopy zožatého obilia budmerických a vištuckých sedliakov, čím si ich sympatie nezískali. Keďže bol horúci letný deň Rákoci na svojom veliteľskom stanovišti južne od Budmeríc okolo druhej popoludní zosadol z koňa, aby si v tieni stromov odpočinul a možno si aj zdriemol. Podobným spôsobom odpočívalo mužstvo a velitelia. Keďže sa slnko pomaly klonilo k západu, zdalo sa, že k bitke tento deň už nedôjde. Pozornosť kurucov bola otupená a ani netušili, že protivník chystá útok. Medzitým v tábore pri Štefanovej Pálfi presvedčil Hebervilla, že musí prevziať iniciatívu, aby si kuruci neuvedomili svoju prevahu. Cisársky zbor mal asi 12-tisíc vojakov, Rákoci disponoval najmenej dvojnásobnou silou, podľa niektorých prameňov počet kurucov bol viac ako 40-tisíc, no viaceré oddiely len prichádzali do priestoru boja. Pálfi s niekoľkými stotinami jazdy a pechoty udrel okolo šiestej večer na ľavé krídlo kurucov. Nastal zmätok, čo využil Heberville a prešiel so svojimi kolónami po ľavom brehu Gidry a na svahoch nad obcou smerom na Trnavu umiestnil delá. Presná paľba tridsiatich kanónov len prehĺbila chaos v kuruckej zostave. Rákoci dal rozkaz Čákyho a Esterházyho brigáde, aby batériu umlčali. Heberville však posilnil jej obranu. Na dolnom konci obce sa strhol neútočný boj. Cisárskej pechote sa podarilo útočníka strelbou zahnať a to bol rozhodujúci zlom v celej bitke. Navyše močaristý terén okolo Gidry sťažoval postup kurucov. Povstalecká armáda vidiac, že pozície nepriateľa sa nedarí dobyť, decimovaná paľbou z náprotivných svahov sa dala na ústup, ktorý sa zmenil na náhlivý útek, pred Pálfiho jazdcami postupujúcimi od Lintavského (Lindavského) lesa. Heberville ovládol bojisko, no vzhľadom na prevahu nepriateľa kurucov neprenasledoval. Bitka len potvrdila, že cisárske oddiely sú lepšie vycvičené a disciplinovanejšie ako kuruci a preto sa nemusia obávať ich početnej prevahy. Aj delostrelectvo mal Hebervillov zbor oveľa účinnejšie, hoci povstaleckej batérii velil francúzsky plukovník La Motte. Pramene i neskoršie odborné práce sa rozchádzajú v údajoch o stratách. Jedným z najautentickejších informačných zdrojov je obsiahle rukopisné dielo šenkvičského rodáka Gabriela Kolinoviča (1698-1770), ktorý podrobne spísal dejiny Uhorska v prvých dvoch dekádach 18. storočia a budmerickej bitke venuje značnú pozornosť. Istú dobu pracoval ako tajomník Jána Pálfiho na Červenom Kameni, mal k dispozícii jeho archív, ale aj množstvo Rákociho písomností. Na základe takto zistených skutočností udáva, že cisárski stratili 300 a kuruci 400 mužov. Samotný Heberville do Viedne nahlásil 95 padlých a 212 ranených. Maďarskí vojenski historici tvrdia, že Rákoci mal len 60 padlých a 140 ranených, čo je len asi polovica toho, čo udáva Kolinovič. Rozporuplné údaje sú aj čo sa týka materiálnych strát. Podľa Kolinoviča kuruci prišli o 11 veľkých kanónov, maďarskí autori priznávajú stratu dvoch. Okrem toho utekajúci kuruci na bojisku zanechali množstvo zbraní, batožiny a niekoľko vojenských vozov s prachom

a výzbrojou. Do rúk protivníka padol aj Berčénih poľný stôl, spoza ktorého riadil pravé krídlo. Kuruci prišli aj o 40 zástav. Jedna Rákociho zástava z bieleho hodvábu vyšívaná zlatom dlho visela v kaplnke Nanebevzatia Panny Márie na červenokamenskom hrade. O stratách miestneho obyvateľstva na majetku, úrode a životoch sa nevie takmer nič. Kolinovič zaznamenal, že počas boja i po ňom vyhoreli Vištuk, Blatné, Báhoň a niektoré ďalšie obce v Bratislavskej stolici. O Budmericiach, kde sa odohrávali najťažšie boje, sa nezmieňuje. Obyvateľstvo Budmeríc a okolia bolo ohrozované ďalšími bojovými akciami ešte nasledujúce štyri roky. Až dobytie Nových Zámkov roku 1709 v ukončilo šarapatenie kurucov tomto kraji. Posledná kurucká vojna trvala ešte ďalšie dva roky, do podpísania Satmárskeho mieru v apríli 1711. Prvý povojnový súpis obcí Bratislavskej stolice z roku 1712 udáva, že v Budmericiach žilo 44 sedliackych rodín a 6 želiarskych. Teda stálo tu už 50 domov. Obec bola po hospodárskej stránke dostatočne konsolidovaná. Súpis iba lakonicky konštatuje, že za Rákociho povstania boli Budmerice niekoľkokrát vyplienené.

doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc.

Vojenská mapa: Budmerice - rok 1784

A pudmerici csata 1705. aug. 11-én.

